

Téma **Ekonomika** českého polygrafického průmyslu

Od roku 1990 do současnosti došlo k výrazným změnám struktury českého polygrafického průmyslu. Bývalé státní podniky se rozpadly a vzniklo velké množství malých a středních podniků. Na český trh postupně pronikly mediální skupiny, které částečně nebo úplně vlastní zahraniční investoři. České tiskárny byly roku 1990 ve srovnání se svými zahraničními konkurenty ze západní Evropy vybaveny zastaralými zařízeními. Proto v následujících letech docházelo k rychlému vybavování provozů moderními technologiemi. V současné době jsou již české tiskárny svým strojovým parkem většinou plně konkurenceschopné se zahraničím. Problémy ještě mohou nastat v oblasti termínů či jazykových znalostí. I to se ale rychle mění. Kvalita je již samozřejmým požadavkem.

Přestože je český polygrafický trh v porovnání s ostatními, většími zeměmi poměrně malý, vyznačuje se vysokým potenciálem růstu (v období 1999–2002 o 14,3 %). Ke zmapování situace v české polygrafii jsme využili informace poskytnuté Ministerstvem průmyslu a obchodu (MPO). Vzhledem k tomu, že Panorama zpracovatelského průmyslu za rok 2004 se v současné době připravuje, výchozím materiálem byly zejména statistiky za léta 2000–2003 a Roční výkaz polygrafického průmyslu za rok 2004 připravený Svazem polygrafických podnikatelů společně s MPO.

Vnější vlivy Český polygrafický průmysl je provázán se souvisejícími odvětvími i s okolním prostředím. Nejvýznamnější vliv na český polygrafický průmysl má situace v sousedním Německu, neboť velké množství tiskáren i vydavatelů je majetkově propojeno s německými firmami. Loňský veletrh Drupa přinesl do dosud skepticky hodnocené situace v oboru pozitivní signály, i když většinou opatrné. Představitelé německých profesních svazů vnímali zlepšení investičního klimatu, které souviselo zejména s novými objednávkami uzavřenými na Drupě. Podle analýz bylo dno dosaženo v roce 2003, od té doby se situace vyvíjí pozitivně, vše je ale třeba hodnotit střídavě.

Regionální struktura Tradičně dominantní postavení má v českém polygrafickém průmyslu Praha, zde je stabilně dosahováno nejvíce tržeb za výkony a služby: 32 % (2000), 45,8 % (2001), 43,8 % (2002). Za Prahou se umísťují kraje Jiho-moravský, Středočeský, Moravskoslezský a Ústecký. Nejméně tržeb vykazují polygrafické podniky na Liberecku a Karlovarsku. V Praze sídlí nejvíce tiskárenských kapacit. V praxi se také potvrzuje, že mnoho tiskáren z různých regionů živí z velké části zakázky pro pražské zákazníky.

Význam malých a středních firem V posledních letech se potvrdila nezastupitelná úloha mikropodniků, malých a středních podniků, které mají největší podíl na tržbách za výkony a služby. Například v roce 2002 byly podíly podniků následující: střední (28,4 %), malé (22,5 %) a mikropodniky (23,3 %). Podíl velkých podniků s více než 1000 zaměstnanci činil pouhých 3,5 %.

Počet a kvalifikace zaměstnanců Malé a střední firmy mají velký význam i z hlediska zaměstnanosti. Nejvíce osob zaměstnaných v poly-

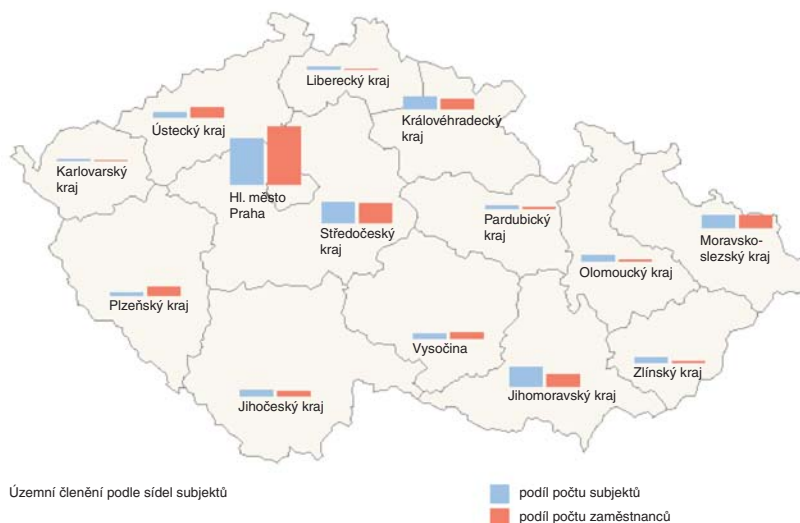
grafii připadalo v roce 2002 na mikropodniky (33,3 %), následované malými (24,8 %) a středními (23,9 %) podniky. Nejnižší podíl zaměstnanců vykázaly v roce 2002 podniky s 1000 a více zaměstnanci (4,0 %). K největšímu poklesu zaměstnanců (o 5112 osob) došlo v roce 1999. V roce 2000 však již došlo k nárůstu o 2193 osob. Nárůst pokračoval i v roce 2001. Důvodem bylo uvádění nových tiskárenských kapacit do provozu (např. Mafra). V roce 2004 počet zaměstnanců činil 23 889 osob, v porovnání s rokem 2003 se zvýšil.

Vývoj tržeb a cen V letech 1997–2002 se tržby zvýšily o 15,2 %. V období 1997–2003 se index cen polygrafických výrobků snižoval. V období 1999/2000 sice došlo k růstu, ale bezprostředně po té následoval pokles dynamiky růstu o 5,2 %. Pokles cen dlouhodobě působí přebytek nabídky výrobních kapacit a následně silná konkurence mezi tiskárnami. Na snižování cen má vliv i zdokonalování výstupů z kopírovacích zařízení a laserových tiskáren. Mnoho tiskáren v současnosti podstupuje trvalý boj o zákazníka, který probíhá většinou na základě ceny. Přestože dochází ke zvyšování cen vstupních materiálů a energie, je nutné investovat do nových technologií a zaplatit kvalifikované pracovní síly, tiskárny nezvyšují ceny, neboť by v silné konkurenci neobstály. Naopak, manažeři tiskáren stále hledají možnosti, jak ušetřit a uspokojit zákazníky.

Produktivita práce Produktivita práce od roku 1998 spíše stagnovala, ke zlepšení došlo teprve v roce 2002. V roce 2003 přírůstek produktivity práce činil 10,6 %. V ukazateli produktivity práce z přidané hodnoty český polygrafický průmysl zaostává za většinou „starých“ zemí EU, zejména za SRN. České podniky vykazují nižší produktivitu práce než podniky se zahraniční kapitálovou účastí. Jedním z důvodů bylo, že privatizované tiskárny byly většinou vybaveny staršími technologiemi. Situace se ale rychle zlepšuje, mnoho tiskáren už je vybaveno moderní technikou a tempo růstu v ČR je vyšší než v EU. Pro růst produktivity práce je důležitá především kvalita konečného výrobku a také rostoucí počet firem s certifikátem kvality ISO.

Náklady Růst nákladů v průběhu let 1997–2002 o více než 20 % je vysoký, zejména v porovnání s růstem tržeb, který činí 15 %. Příčinou růstu nákladů byl nízký meziroční nárůst tržeb, vzestup vstupních cen surovin a energií a také nárůst osobních nákladů (27,6 % v letech 1997–2002). V souvislosti s tvrdým konkurenčním bojem o ceny polygrafické firmy stále hledají možnosti, jak ušetřit náklady.

Počty subjektů a jejich zaměstnanců na území krajů (NUTS 3)
subjekty s 10 a více zaměstnanci – podíly na celku ČR v %

Územní členění podle sídel subjektů

podíl počtu subjektů
podíl počtu zaměstnanců

Investice Objem investic v posledních letech klesl, což je důsledkem dokončení velkých investičních celků na přelomu tisíciletí a jejich následného uvedení do provozu. Investice do strojního zařízení činily 65 % – 73 % z celkového objemu. Tento trend potvrzuje, že se více investuje do nákupu softwarového vybavení, které podporuje přechod na digitalizaci výrobních procesů. Tiskárny investují zejména do obnovy strojního parku tiskových a dokončovacích strojů a do CtP zařízení. Do českého polygrafického průmyslu bylo v letech 1997 – 2002 ze zahraničí investováno 9,5 mld. Kč. Pozitivním signálem je skutečnost, že české investice do polygrafického průmyslu v zahraničí od roku 2000 rostou a v roce 2003 dosáhly výše 945 mil. Kč.

Konkurzy a likvidace Konkursy a likvidace společností dosáhly v polygrafickém průmyslu v období 1998 – 2002 počtu 333, postihly 3 825 zaměstnanců. V roce 2002 byl prohlášen konkurs na 11 polygrafických firem, což se týkalo 395 zaměstnanců. Nejvyšší počet konkurzů a likvidací byl v Praze (5 firem).

Zahraniční obchod V zahraničním obchodu se zvyšuje vývoz. V roce 2002 dosáhl 15 mld. Kč, o rok později již 20 mld. Kč (nárůst o 25 %). Také dovoz má rostoucí tendenci (16 mld. Kč v roce 2003, proti roku 2002 zvýšení o 16,3 %). Saldo zahraničního obchodu je od roku 1999 kladné. V roce 2002 činilo 1,19 mld. Kč, o rok později již 3,44 mld. Kč. Exportní výkonnost polygrafického průmyslu trvale roste. Z teritoriálního hlediska je tradičně největším obchodním partnerem České republiky SRN a Slovensko.

Dotace z Evropské unie Po vstupu do Evropské unie v květnu loňského roku se českým firmám otevřela možnost ucházet se o dotace ze Strukturálních fondů EU. V rámci těchto programů je nejvýznamnější Operační pro-

gram průmyslu a podnikání (OPPP). Svaz polygrafických podnikatelů podal žádost o schválení projektu Klastř polygrafie (projekt je v současnosti ve schvalovacím řízení). Dotaci ze strukturálních fondů EU zatím úspěšně získaly dvě tiskárny – Durabo z Čelákovic a Tiskárna Milan Horák z Ústí nad Labem. Další možností k získání prostředků jsou Programy podpory malého a středního podnikání na léta 2005 – 06, financované z rozpočtu Ministerstva průmyslu a obchodu. V rámci programu Trh například lze získat podporu při ISO certifikaci, která je dnes v mnoha tiskárnách aktuální otázkou. Je otázkou, má-li firma zájem podstoupit administrativně náročný proces podání žádosti o dotaci a čekat, zda dotaci skutečně získá, nebo zvolí-li raději cestu dovybavit se novým zařízením sama za pomoci leasingu a úvěru. První varianta pro ni může znamenat významnou finanční pomoc, která se pozitivně projeví v ekonomice firmy, na druhou stranu ale také dlouhé čekání, zda dotaci získá. U druhé varianty bude sice investice vyšší, ale firma může na stroji začít ihned vydělávat a čas jsou samozřejmě peníze.

Struktura české polygrafie v roce 2004 Údaje o polygrafické produkci a dalších ukazatelích v rámci Ročního výkazu polygrafického průmyslu poskytlo 370 subjektů, které v roce 2004 dosáhly celkového objemu výroby 29 251 468 tis. Kč, což je o 9,59 % více než v roce 2003.

Při porovnání let 2003 a 2004 se snížil podíl tisku o 1,5 % zejména ve prospěch vazby a konečného zpracování (růst o 0,98 %). Podíl předtiskové přípravy stoupl o 0,22 %, ve skutečnosti ale je vyšší, protože někteří z oslovených nebyli schopni oddělit předtiskovou přípravu od celkové výroby. Objem tisku byl o 7,58 % vyšší než v roce 2003. Podle vyráběného sortimentu se proti předcházejícímu roku zvýšil podíl periodických publikací o 0,61 %, ostatního tisku o 0,34 % a podíl neperiodických publikací o 0,23 %. Podíl hospodářských tiskovin a společenského a osobního merkantilu klesl.

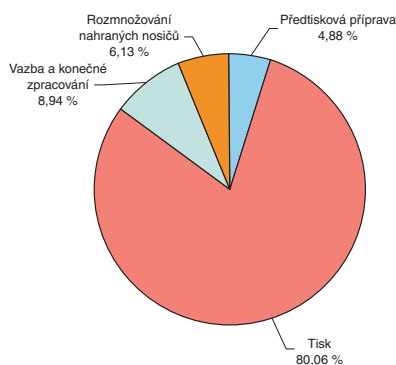
českého a osobního merkantilu klesl. V absolutních hodnotách došlo k meziročnímu růstu všech druhů tištěného sortimentu, nejrychleji (o 10,27 %) periodických a (o 9,41 %) neperiodických publikací. V korunovém vyjádření vzrostlo množství společenského a osobního merkantilu o 4,16 %, hospodářských tiskovin o 0,81 % a ostatního tisku o 9,14 %.

Technologie tisku Proti roku 2003 nedošlo k výrazným změnám podílů tiskových technik. Podíl archového tisku z plochy klesl o 0,76 %, podíly dalších tiskových technologií vzrostly – tisk z výšky o 13,3 %, z hloubky o 11,88 % a digitální tisk o 11,96 %. Naopak o 3,01 % poklesl průtisk.

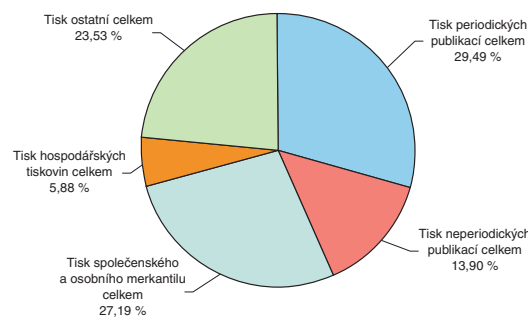
Předtisková příprava Objem předtiskové přípravy byl o 16,14 % vyšší než v roce 2003. Některé subjekty ale nedokázaly oddělit předtiskovou přípravu od tisku. Proti roku 2003 vzrostlo o 20,81 % množství zpracovaných textových a obrazových informací pro tištěný výstup, pro jiná informační média se snížilo o 5,31 %. Podíly jednotlivých typů forem se proti roku 2003 příliš nezměnily: mírně vzrostlo množství zhotovených forem pro tisk z plochy a z hloubky, podíl hodnoty ostatních druhů tiskových forem se snižoval.

Periodické publikace V meziročním srovnání došlo ke zvýšení produkce periodických publikací o 10,27 % v hodnotovém vyjádření. Průměrná cena periodických publikací se zvýšila o 5,25 % na 3,82 Kč/ks. Příčinou rozdílu je především nižší průměrná cena novin proti časopisům a ostatním periodikům. Průměrná cena novin meziročně rostla mnohem pomaleji (jen o 1,87 %) než průměrná cena časopisů (nárůst o 7,22 %). Množství novin proti roku předcházejí-

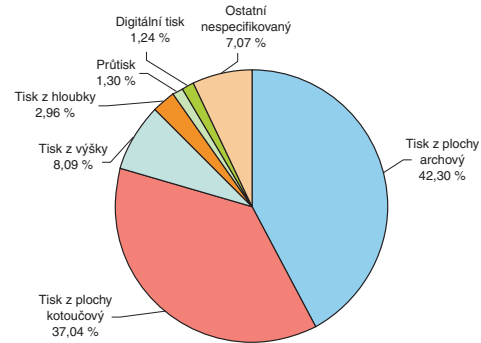
Celková struktura polygrafického průmyslu

Základní struktura tiskovin dle vyráběného sortimentu

Struktura technologií tisku

címu vzrostlo o 2,44 %, díky mírnému růstu jejich ceny o 1,87 % byl nárůst jejich hodnoty rychlejší o 4,35 %.

Celkové množství vytištěných časopisů se proti roku 2003 zvýšilo o 4,31 %. Díky zvýšení jejich ceny o 7,22 % byl objem jejich výroby o 11,83 % vyšší než v roce předcházejícím. Ostatních periodických publikací bylo také vytištěno více.

Neperiodické publikace Průměrná cena neperiodických publikací, která v roce 2003 činila 10,86 Kč za kus, se meziročně snížila o 11,73 %. Nejprudší byl tento pokles u hudebnin a map, jejichž průměrná cena byla nižší o celých 25,5 %.

Největší podíl na tisku neperiodických publikací mají knihy a brožury (v hodnotovém vyjádření téměř 85 %, v množstevním 76 %). Ve srovnání s rokem 2003 se objem tisku knih a brožur zvýšil. Vzrostl také objem vytištěných map, hudebnin i ostatních neperiodických publikací.

Společenský a osobní merkantil Většinu společenského a osobního merkantilu tvořily obchodně-propagační materiály. Podíly obchodně-propagačních materiálů se zvýšily. Klesalo pouze množství tištěných odborných seznamů, diářů a ostatního merkantilu. Mírně poklesla i hodnota tištěných kalendářů, jejich výroba v počtu kusů ale proti předcházejícímu roku stoupla. Celkové množství ostatního merkantilu stouplalo, nejrychleji v oblasti sešitů a tištěných obrazů, kreseb a fotografií.

Hospodářské tiskoviny V meziročním pohledu se snížil podíl rejstříků, účetních knih, bloků objednávek a stvrzenek v korunách i v tunách ve prospěch ostatních obchodních tiskovin pro obchodní a osobní použití. Naopak množství ostatních obchodních tiskovin se ve srovnání s rokem 2003 zvýšilo.

Ostatní tisk V oblasti ostatního tisku, který nelze zařadit do žádné z předcházejících kategorií, se v meziročním porovnání snížil podíl etiket, i když jejich množství proti předcházejícímu roku vzrostlo, a naopak se zvýšil podíl přímého tisku na jiné materiály.

Vazba a dokončovací zpracování Mezi lety 2003 a 2004 nejrychleji rostlo množství měkké vazby, o něco pomaleji objem tuhé vazby. Objem ostatních knihařských a dokončovacích prací byl vyšší než v předcházejícím roce.

Spotřeba materiálů V roce 2004 bylo spotřebováno celkem 565 237 tun papírů, kartonů, lepenek a tiskových barev, což je o 6,65 % více než ve srovnatelném období roku 2003. Nejrychleji rostla spotřeba novinového papíru, růst vykazala i spotřeba grafických papírů a tiskových barev. Množství spotřebovaných obalových papírů, kartonu a lepenky se snížilo.

Další výdaje Mezi lety 2003 a 2004 vzrostly výdaje na vývoj a výzkum o 67,47 %. Bylo to zejména díky vysokému nárůstu investic do vývoje a výzkumu, při současném zvýšení běžných výdajů. Meziročně klesly výdaje na ochranu životního prostředí o 20,31 %.

Investice klesaly rychleji, běžné výdaje se snížily.

Průmyslové odpady Objem průmyslových odpadů vyprodukovaných podniky polygrafického průmyslu se v roce 2004 proti předcházejícímu roku zvýšil o 18,87 %, a to především díky růstu objemu odstraněného odpadu. Rostlo i množství odpadu využívaného mimo vlastní výrobu, množství odpadu využívaného vlastní výrobou proti roku 2003 pokleslo.

Spotřeba paliv a energií Hrubá spotřeba energií se v roce 2004 zvýšila o 2,39 %, čistá spotřeba stoupla mírněji. Kromě spotřeby elektrické energie a jiných paliv a energií (např. tepla nebo páry), u kterých byl zaznamenán nárůst, klesala spotřeba všech druhů paliv, nejvíce pevných a kapalných. V roce 2004 došlo ve srovnání s rokem 2003 k poklesu objemu vyrobené energie. Naopak množství prodané energie stouplalo.

Závěr V české polygrafii se v roce 2004 potvrdila dlouhodobější tendence růstu polygrafické výroby: došlo ke zvýšení výroby

o 9,59 %, současně mírně vzrostl počet zaměstnanců (o 1,33 %) a pomalu se zvyšovala spotřeba paliv, energií (o 2,39 %) a základních materiálů (o 6,65 %).

Výrazně se zvýšily výdaje na vývoj a výzkum, což je pozitivním signálem pro rozvoj oboru. Zarážející je ale pokles výdajů na ochranu životního prostředí a současně růst objemu vyprodukovaných průmyslových odpadů.

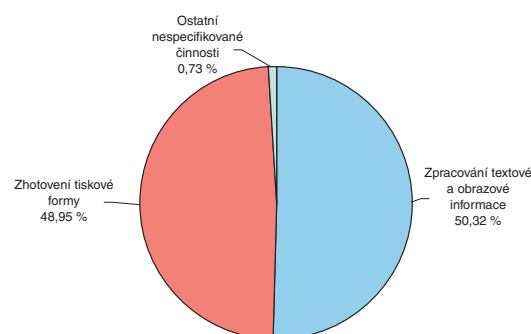
Vývoj českého polygrafického průmyslu byl a je spjat s hospodářským vývojem v Evropě i ve světě. Zapojení českého polygrafického průmyslu do evropského polygrafického trhu je aktivní. Nelze říci, že by se naše postavení v evropském regionu po vstupu do EU skokově výrazně zlepšilo. Otevírají se ale nové trhy, rozšiřují se odbytové možnosti, roste obchodní výměna, rozvoj malých tiskáren a nárůst výroby se očekává zejména v příhraničních oblastech, všechno ale chce určitý čas. Bude také docházet k dalšímu propojování vydavatelsko – polygrafického kapitálu.

V ekonomice polygrafického průmyslu je stále důležitým úkolem snižování nákladů. Tvrdá konkurenční soutěž podporuje koncentraci kapacit, akvizice a fúze. České polygrafické podniky mají stále ještě v porovnání se „starými“ zeměmi EU výhodu v relativně nízkých osobních nákladech na zaměstnance, kteří jsou kvalifikovaní.

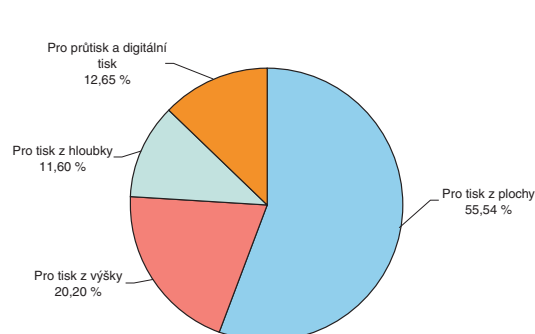
Podniky si již uvědomují, že se musí orientovat na výrobu produktů s vysokou přidanou hodnotou a nadstandardní služby zákazníkům. Důležitá je automatizace výrobního procesu s co nejmenším podílem lidské práce, jejíž cena stoupá.

Investice do tiskové reklamy rostou, což je pro polygrafické podniky pozitivním signálem. V prvním pololetí roku 2004 představoval nárůst 13 %, v roce 2005 asi 7 %. Tisk však zůstává nejpomaleji rostoucím klasickým médiem, je předbírán rádii a televizí. Přesto je tento vývoj pro polygrafické podniky důležitým pozitivním signálem. ✕

Celková struktura předtiskové přípravy

Struktura zhotovených tiskových forem

Struktura vazby a konečného zpracování

